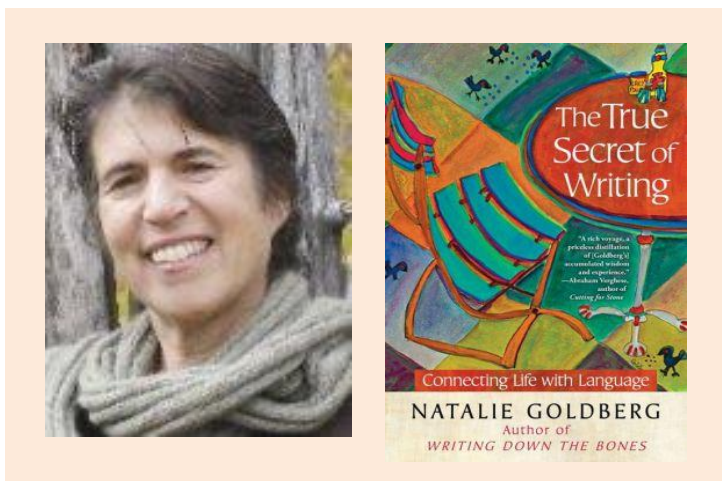

მასწავლებლის საიდუმლო და წერის სწავლების კონცეპტუალური თეზისები

მარიამ გოდუაძე

არაერთგზის თქმულა და დაწერილა, რომ წერა შემოქმედებითი, ინტელექტუალური პროცესია. იგი რთულია იმდენად, რამდენადაც ავტორს გარკვეულ მოთხოვნებს უყენებს და არ არსებობს მზა რეცეპტი, რომლის მიხედვითაც უნდა ვწერთ. თუმცა, მიუხედავად მეთოდური მასალის მრავალფეროვნებისა, მაინც ხშირად დაისმის კითხვა, როგორ შეიძლება წერის დაუფლება ან არსებობს თუ არა წერის საიდუმლო, რომლის ამოხსნაც შესაძლებელია.

ძიების პროცესში რას არ გადააწყდება კაცი, ჰოდა, როგორღაც გავბედნიერდი, როდესაც ნატალი გოდბერგის წიგნ „წერის ნამდვილ საიდუმლოს“¹ გადავეყარე. გადაშლისთანავე საიდუმლოს ამოხსნისა რა მოგახსენოთ, ის კი ნამდვილად აღმოჩნდა, რომ ეს წიგნი უცხოურ წერის სახელმძღვანელოთა შორის ყველაზე გავრცელებულია მსოფლიოში და მისი მილიონობით ეგზემპლარიც იყიდება. წიგნი სტილებრივად თითქოს ლუდვიგ ვიტგენშტაინისეულ ენობრივ თამაშებზეა აგებული და ძალიან საინტერესოდაც იკითხება. ავტორი როგორღაც ემიჯნება ჯორჯ ორუელის შეგონებას, წერისას არ გამოვიყენოთ შედარებები და მეტაფორები და აცხადებს, რომ წერა მედიტაციას ჰგავს, რადგან, რაც მთავარია, ამ დროს ვურთიერთობთ გონებასთან. ჩვენ ვცხოვრობთ დისკურსულ ფიქრში და ხშირად გვინდება კიდევ პირველი ნაფიქრის გარეთ გამოტანა, რადგან ის ღრმა აზრი და ნამდვილი ენერგიაა. წერა ყველასთვისაა, იგი ვარჯიშია, რომლის მცდელობას მოაქვს სიმშვიდე და წარმატება. „ნამდვილი საიდუმლო“ კი ყველასია, როგორც ჭამა და ძილი. ის გვაძლევს საკუთარ თავში რაღაც რეალურის აღმოჩენის შესაძლებლობას, ჩვენს გონებაში მდიდარი შეგნების მოპოვების საშუალებას, ძალას ზრდისა და გაძლიერებისთვის“. „მოკეტე და წერე!“ - სწორედ ეს იუმორნარევი ფრაზაა, გოდბერგის აზრით, საკუთარი თავისა და სამყაროს შეცნობის გასაღები.

¹ Natalie Goldberg's new book is called *The True Secret of Writing*

თუმცა მასწავლებლობის ორმოცწლიანი გამოცდილების მქონე ავტორი თავად გვიხსნის, რომ წიგნის სათაური სათავეს ხუმრობიდან იღებს. ზოგჯერ, თუ სტუდენტმა დაიგვიანა, ის მას ეუბნება: „ძალიან ვწუხვარ, რადგან სწორედ ახლა ავხსენი **წერის ნამდვილი საიდუმლო**, რასაც წელიწადში მხოლოდ ერთხელ ვაკეთებ, თქვენ კი ეს გამოტოვებ“. ხუმრობის არსი ის არის, რომ არ არსებობს ნამდვილი საიდუმლო, არსებობს მხოლოდ ვარჯიში. მთავარი კი მოვარჯიშის ცხოვრებაა, არა რაიმე ქმედება - აქტი ან რეაქტი, არამედ დაკვირვება, საკუთარ თავთან, სხვებთან და, საზოგადოდ, ყველაფერთან მიახლოება, საკუთარი აზრის დანახვა და მასთან შეხვედრა, ამ ყველაფრის ცხოვრების წესად ქცევა და ამგვარად სვლა საკუთარი თავისა და სამყაროს შეცნობის გზაზე.

ნატალი გოლდბერგთან ერთად წერის მეთოდურ სახელმძღვანელოთა არაერთი ავტორი იზიარებს აზრს, რომ წერის პროცესზე დიდ გავლენას ახდენს სასიამოვნო გარემო, სიტუაცია, რადგან წვრილმანებსაც კი შეუძლია განწყობის ამაღლება. ერთი სიტყვით, წერისთვის აუცილებელი გარემო ავტორმა თავად უნდა შექმნას საკუთარი გემოვნებისამებრ. მაგრამ ეს ამოცანა განსაკუთრებით რთულდება, როდესაც ათობით ინდივიდის ბედი გაბარია და პასუხისმგებლობაც გაკისრია, თითოეულ მათგანს სწორად აადგმევინო ფეხი წერის მიხვეულ-მოხვეულ გზებზე. ჩვენი თაობის პედაგოგებს, ალბათ, კარგად მოეხსენებათ, რაოდენ მნიშვნელოვანია ამ საქმისთვის სწავლების პროცესში **მაღალი დონის სწავლების ინდიკატორების**, კერძოდ, მასტიმულირებელი სასწავლო გარემოს შექმნა, ეფექტურ სასწავლო საშუალებათა გამოყენება, მოსწავლე-მასწავლებელს შორის კონსტრუქციული ურთიერთობის დამყარება, ჯგუფური დისკუსიების ხარისხის ამაღლება, ინკლუზიური და ადაპტირებული სწავლების დანერგვა-განვითარება, უკუკავშირის ხარისხის დღითი დღე ამაღლება. და თუ მასწავლებელს აქვს ცოდნა მოსწავლის შესახებ, კომპეტენცია საგანში, შეფასების კომპეტენცია და სათანადო გამოცდილებაც, იგი პროფესიონალია და არ წერის მიმართულებით მოსწავლეთა სწორ გზაზე დაყენება უნდა გაუჭირდეს. ნორვეგიელი პროფესორი კნოტ როა ენგი (Knut Roar Eng) და ბრიტანელი განათლების დოქტორი ჯეინ მური (Jane Murray) ამბობენ, რომ პირველ ეტაპზე უმნიშვნელოვანესია საწყისი დისკუსიის სწორად დაგეგმვა და წარმართვა, რომ საუბარი, სამეტყველო ენის გამოყენება, ბავშვების სწავლებისას ფუნდამენტური საჭიროებაა.

საწყისი დისკუსია

- დისკუსია ხელს უწყობს მოსწავლეებს

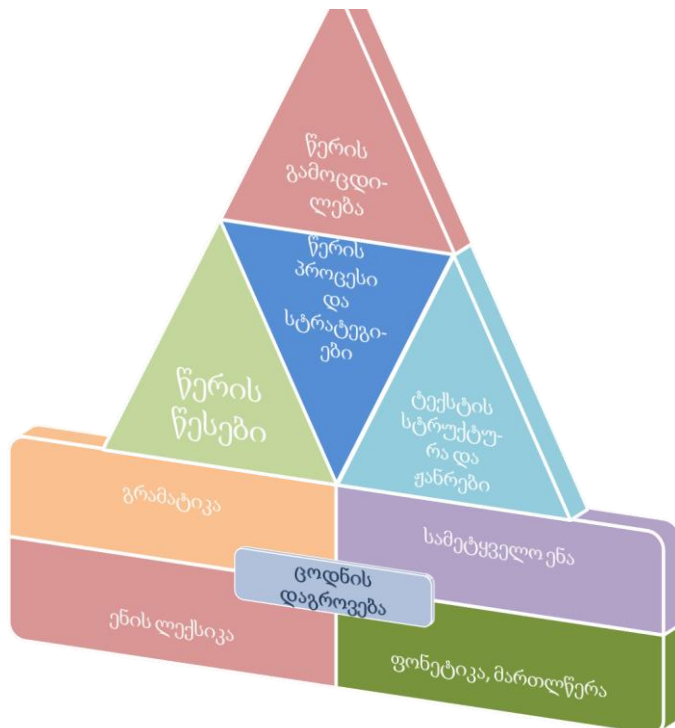
მით უფრო, თუ

- დასახარჯ დროში მოსწავლეებს ააქტიურებს და გართობით ასწავლის

ამ მიმართულებით ასევე მნიშვნელოვანია განათლებაში დემოკრატიის ზრდის ტენდენცია, ნაკლები მანძილი მოსწავლესა და მასწავლებელს შორის, მოსწავლეთა ჩართვა საკლასო და სასკოლო გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში, ისევე როგორც მშობლების მონაწილეობა და სხვ. ერთი სიტყვით, ყველა ეს ფაქტორი წინ უნდა უძღვოდეს მოსწავლეებში წერის (და არამართო წერის) შესწავლის მოტივაციის ზრდას.

წერის გამოცდილების დაგროვებას სხვაც არაერთი წანამძღვარი აქვს. ჩვენი „დედაენის“ სულმნათი ავტორიც ამ აზრზე იდგა და, ალბათ, თანამედროვე მკვლევრებისთვისაც არ უნდა იყოს მიუღებელი მატრიცაზე ამოზრდილი პირამიდა, რომელიც ცოდნის დაგროვების ეტაპებში აერთიანებს ენის ლექსიკის, ფონეტიკის, მართლწერის, გრამატიკისა და სამეტყველო ენის სრულფასოვან შესწავლას, მეორე, უფრო მაღალ ეტაპად კი მოგვააზრებინებს წერის წესების, სტრუქტურისა და ჟანრების, წერის პროცესისა და სტრატეგიების სწავლებას, რასაც საბოლოო შედეგად წერითი გამოცდილების დაგროვება უნდა მოჰყვეს.

სწორედ წერის გამოცდილების შეძენა-დაგროვებას ემსახურება ქვემოთ მოცემული კონცეპტუალური თეზისები, რომელთაც გვთავაზობენ ბრიტანეთის განმანათლებელთა ასოციაცია და პედაგოგთა ეროვნული საბჭო², ასევე - გაეროსა და ამერიკელი ხალხის ხელშეწყობით საქართველოს დაწყებითი განათლების პროექტის (G-PRIED) ფარგლებში 2013 წელს გამოცემული მასწავლებლის გზამკვლევი. პროექტის მიზანია ქართველი ბავშვების წიგნიერების დონის და, იმავდროულად, წერითი უნარების ამაღლების ხელშეწყობა. წერის პირველი კონცეპტუალური თეზისი კი ამგვარად ჟღერს:

1. ყველა მოსწავლეს აქვს გარკვეული ცოდნა წერის ფუნქციისა და პროცესის, ასევე მრავალფეროვანი წერილობითი ფორმების შესახებ. ეფექტური სწავლება ასახავს მოსწავლეთა წინარე ცოდნას და გამოცდილებას. ჩვეულებრივ, ექვსი წლის ბავშვსაც კი საკმაო გამოცდილება აქვს დაგროვილი წერის თვალსაზრისით. მას უკვე აქვს წარმოდგენა, რატომ და როგორ წერენ ადამიანები³.

წერის პირველი შემეცნებითი თეზისი დაგვაფიქრებს, რა წინარე ცოდნა აქვთ ჩვენს მოსწავლეებს წერის მიმართულებით, რა უძნელდებათ წერის პროცესში და რა მიმართულებით სჭირდებათ დახმარება⁴. ბრიტანელი ბარბარა კომბერი გვიზიარებს თავის გამოცდილებას და აცხადებს, რომ განსხვავება ადრეული ასაკის ბავშვების წარმატებასა და მარცხში იმაზეა დამოკიდებული, რამდენად ხელმისაწვდომია მოსწავლისთვის

²<http://www.ncte.org/writing/concepts>

³ <http://www.ncte.org/writing/concepts> ასევე იხ.: <http://www.ncte.org/writing/aboutearlygrades>

⁴ Barbara Comber, “Critical Literacies and Local Action: Teacher Knowledge and a 'New' Research Agenda. *Language Arts*, Vol. 78 No. 1, September 2000.

მასწავლებლის მიერ მიწოდებული ცოდნისა და პრაქტიკის რეპერტუარი და რამდენად უკავშირდება ეს ორი იმ ცოდნას, რომელსაც მოსწავლე უკვე ფლობს.

კითხვა-წერა-ფიქრის გაკვეთილები ეხმარება ახალბედა მოწაფეებს გარემოს ანაბეჭდების გაცნობიერებაში. გაკვეთილი მოიცავს: (1) მოწაფეთათვის ახლო სოციალური კლასში აღწერას არტიფაქტებისა და ფოტოების მოშველიებით; (2) კლასში დამზადებას ვიზუალური მასალისა და საკლასო წიგნებისა, რომლებზეც მოწაფეებს ხელი მიუწვდებათ და გამოიყენებენ; (3) მოწაფეთათვის კითხვის, ფიქრისა და წერის უნარების გამოვლენის შესაძლებლობის მიცემას, ასევე - მინიშნებას, რომ ისინი ამ საქმეში კომპეტენტური არიან.⁵

დაწყებითი კლასების გამოცდილი პედაგოგი გულნარა დავიდოვა ჩვენთან საუბრისას აცხადებს, რომ ადრეული ასაკის (I-II კლასის) ბავშვებს უკვე შეუძლიათ სურათის მიხედვით ან თუნდაც წელიწადის დროთა შესახებ წერა მარტივი თხზულებებისა, რომლებსაც ისინი აგებენ საგაკვეთილო პროცესზე კითხვა-პასუხის მეთოდის მეშვეობით. თემაზე „გაზაფხული“ მასწავლებელი სვამს კითხვას: „რა ცვლილებებს ამჩნევთ?“ ბავშვების პასუხი არაერთგვაროვანია და ერთმანეთს ავსებს. ისინი ამბობენ, რომ ჰაერი გათბა; დღემ მოიმატა; ფრინველები აჭიკჭიკდნენ, განსაკუთრებით - შაშვი; გაზაფხულის მახარობელი ყვავილები ამოვიდა; აყვავდა ხეხილი - ტყემალი, ნუში... გლეხებმა სოფლად შრომა-საქმიანობა გააჩაღეს: ბარავენ, თოხნიან, ვენახს სხლავენ; ნამდვილი გაზაფხულის მოსვლას მერცხლის ჭიკჭიკილა აკლია, მალე ისიც მოფრინდება და ბუნების სრულყოფილი სურათი გადაგვეშლება თვალწინ... ეს ყოველივე კი თავისებური ინტერპრეტაციით ფურცელზე გადააქვთ, რაც ძალიან სახალისოა. ქალბატონი გულნარას თქმით, აღნიშნული ასაკის ბავშვებისთვის ასევე სახალისოა მოცემული არამართებული ტექსტის გადამუშავების გზით მიღებული ტექსტის, ასევე - დისკუსიის (მაგ., თემაზე - „უნდა გაიჩეხოს თუ არა ტყე?“) და სხვა აქტივობების შედეგად შექმნილი მცირე ტექსტების წერა.

2. ნებისმიერი ოჯახი და თემი ამა თუ იმ სახით დაკავშირებულია წიგნიერებასთან და ჩართულია „წიგნიერ“ აქტივობებში. ამ აქტივობების სკოლასთან და, კერძოდ, წერის პრაქტიკასთან მიზმა მოზარდთა მაღალ ჩართულობასა და აკადემიურ წარმატებას განაპირობებს.

სტატიაში „აქტუალური საკითხები: სახლისა და სკოლის დაკავშირება საოჯახო ვიზიტების მეშვეობით“⁶ მოცემულია კვლევა, რომელიც ეფუძნება სამი საბაზო საფეხურის

⁵ <http://www.readwritethink.org/lessons/lesson-view.asp?id=27>

⁶ Ellen McIntyre, Diane Kyle, Gayle Moore, Ruth Ann Sweazy, and Stacy Greer, Current Issues: Linking Home and School through Family Visits, Language Arts, Vol. 78 No. 3, January 2001.

პედაგოგისა და ორი მკვლევრის ვიზიტებსა და ინტერვიუებს მოსწავლეთა ოჯახებში, ასევე - პროექტებს, რომლებიც ხორციელდებოდა სამი წლის განმავლობაში მათი წიგნიერების დონის ამაღლებისა და წერის კულტურის გაუმჯობესების მიზნით.

ოჯახის, თემისა და სკოლის ამგვარი დაახლოება ხელს უწყობს მოწაფეთა გააქტიურებას. ამდენად, სასურველი და ძალზე დროულია, დავფიქრდეთ, რომელია ჩვენი თემის/სოციუმის ძირითადი „წიგნიერი“ აქტივობები და რომელი მათგანის გამოყენებაა შესაძლებელი მოსწავლეებთან სამუშაოდ. შედეგის მომცემია მოწაფეთა ჩართვა წიგნიერების შიდა სასკოლო თუ რესპუბლიკურ კონკურსებშიც. ამ მიზნით ურიგო არ იქნებოდა, საჯარო სკოლებში შექმნილიყო კითხვისა და წერის დამატებითი წრეები, სადაც დასწრების შესაძლებლობა ექნებათ მოწაფეებს თავიანთ მშობლებთან ერთად.

3. ენის ცოდნა ორკესტრულად ვითარდება. ხატვა ხელს უწყობს წერას, წერა ხელს უწყობს კითხვას, წერა-კითხვა ხელს უწყობს მეტყველებას და ა. შ. გამოხატვის მრავალფეროვან საშუალებათა ინტეგრირება სასწავლო პროცესში აადვილებს ენის დაუფლებას და საგრძნობლად აძლიერებს როგორც ზოგადენობრივ, ისე წერით უნარებს.

ბრიტანელი პროფესორი და განმანათლებელი სერ კენ რობინსონი თავის ცნობილ გამოსვლაში თემაზე „კლავს თუ არა სკოლა შემოქმედებითობას?“ იხსენებს შემთხვევას, როდესაც გოგონა გაკვეთილზე უმხელს მასწავლებელს, რომ ის ღმერთს ხატავს. მასწავლებლის შენიშვნაზე: „არავინ იცის, როგორია ღმერთი“, - გოგონა აცხადებს, რომ მისი ნახატის დასრულების შემდეგ აუცილებლად ეცოდინებათ. იქნებ ღმერთის ნახატი გოგონასთვის შემოქმედების გასაღებია, „ელემენტი“, რომლის პოვნასაც ყოველ მოსწავლეში გვავალებს სერ კენ რობინსონი? ჩვენი, ყოველი პედაგოგის, უპირველესი ამოცანა უნდა იყოს, ცნებებში ჩამალული შემოქმედება სიტყვების მეშვეობით ფურცელზე ამოვატანინოთ მოსწავლეებს. ხვალ აუცილებლად დავახატებინებ ერთ მეხუთეკლასელს პატარა ჩიტს, მეორეს - ბაღს, მესამეს - კატას... მომდევნო სტატიაში კი გიამბობთ, რას დაწერენ. მეთერთმეტე კლასში ჩავრთავ კლოდ დებიუსის „ჩალისფერთმიან გოგონას“ და ვნახავ, მონეს „შთაბეჭდილების“ ზღვიდან რა ფერებს ამოიტანენ ფურცლის ზედაპირზე. მათი ნაწერების შესახებაც აუცილებლად მოვუთხრობ ძვირფას მკითხველს.

4. წერა სოციალური აქტივობაა. წერის სწავლა-სწავლება სოციალურ კონტექსტში უნდა ჩაისვას. მოსწავლეებს შეუძლიათ იმგვარი საკლასო სტრუქტურის, წესების, ნორმებისა და პროცედურების შემუშავება, რომლებიც მათ წერითი სამუშაოს შესრულებისას დაეხმარება.

წერის პროცესში შესაძლებელია თანამშრომლობისა და ურთიერთსწავლების ელემენტების ინტეგრირება. სწავლების პროცესში შესაძლებელია გამოვიყენოთ სამსაფეხურიანი მეთოდი - „უპასუხე, გაუზიარე, შეავსე“. ეს არის აქტივობა, როდესაც მოსწავლე ჯერ ინდივიდუალურად პასუხობს დასმულ შეკითხვას, შემდეგ უზიარებს თავის პასუხს მეწყვილეს ან მცირე ჯგუფს, მსჯელობის შემდეგ კი შეავსებს და ჩაასწორებს მას.

ერთ-ერთ საინტერესო და ნაცად აქტივობად გვესახება მოსწავლეთა ჩართვა კვლევით პროექტებში, რომლებსაც იმთავითვე ახლავს ინტერვიუს მომზადებისა და ჩაწერის პროცესი, ეს კი მოსწავლეებს ეხმარება ერთმანეთთან, პედაგოგსა თუ თემის წევრებთან

კომუნიკაციის, წერის უნარების განვითარებაში, ძველი ცოდნის ახალთან დაკავშირებაში, ფიქრის, გრძნობისა და გამოცდილების ზეპირი თუ წერილობითი ფორმით გადმოცემაში.

5. ენის სწავლა ყველაზე დიდი წარმატებით მაშინ მიმდინარეობს, როდესაც ის მიზნობრივად და ავთენტურად გამოიყენება.

აუცილებელია, გავაცნობიეროთ, რა მიზნით ვასწავლით წერას, როგორ ვეხმარებით მოსწავლეებს წერის შესწავლის პრაგმატული მხარის გაცნობიერებაში, რამდენად შეესაბამება ჩვენი აქტივობები მოსწავლეთა რეალურ საჭიროებებს.

6. კონკრეტული ტიპის ნამუშევრების წერა წარმატების საუკეთესო ინდიკატორია.

რომელიმე კონკრეტული ჟანრის ფარგლებში ინტენსიური წერა და კითხვა აუმჯობესებს მიღწევებს. მთელი წლისა და სემესტრისთვის დასახული მიზნები (მაგ., აზნაფის წერის სწავლა, ესე წერის სწავლა, მემუარის, ბიოგრაფიის, ტანკას, არაფორმალური წერილის, სასკოლო გაზეთის სტატიის წერის სწავლა და ა. შ.). რა ტიპის ნაწერის შექმნას ვასწავლით მოსწავლეებს? ამ კითხვაზე საინტერესო რჩევებს გვამღევეს ისოკე ნია თავის სტატიაში „სწავლების ერთეულები წერით ვორკშოფებზე“⁷.

7. წერას ეფექტურად იყენებენ ყველა საგნობრივი ჯგუფის ფარგლებში სწავლისა და გააზრებისთვის. წერა ნამდვილად არის სწავლის ძლიერი ინსტრუმენტი. წერის დროს ადამიანი აფასებს თავის საგნობრივ ცოდნას და აზროვნებას. ამიტომ ვიყენებთ წერას, როგორც საკითხის გააზრების ეფექტურ ინსტრუმენტს.

ცნობილია, რომ მოსწავლე მაშინ არის წარმატებული და აქვს მოქნილი აზროვნება, როდესაც შეუძლია ერთგვარ სიტუაციაში ნასწავლის განსხვავებულ სიტუაციაში გამოყენება. ამას უწოდებენ **ტრანსფერს**. დ. უზნაძის აზრით [უზნაძე, 1967], აზროვნებას ახასიათებს ტრანსპოზიციის, გადატანის უნარი. განათლების სპეციალისტებისთვის დიდი მასა წარმოადგენს იმის გარკვევა, რა შემთხვევაში ხდება ან არ ხდება გადატანა. კვლევებმა აჩვენა, რომ ქართულის გაკვეთილებზე ნასწავლი წერის უნარები არ ვლინდება ისტორიის რეფერატების წერის დროს. თუ უნარს ვავითარებთ მხოლოდ ერთი ტიპის შინაარსთან მიმართებით და არ ვითვალისწინებთ იმას, რომ ეს უნარი მოსწავლემ სხვა შინაარსთან მიმართებითაც უნდა გამოიყენოს, მაშინ მოსწავლეს **გადატანა** გაუჭირდება. ამის კარგი მაგალითია მეოთხე კლასში ქართულ ენასა და ლიტერატურაში ჩატარებული ეროვნული შეფასება, რომელმაც გამოავლინა, რომ მოსწავლეები ნაცნობ ტექსტზე (მაგ., „ცხრა ძმა ხერხეულიძე“) კარგად ასრულებენ სხვადასხვა ამოცანას, მაგრამ უჭირთ იმავე ამოცანების შესრულება იმავე სირთულისა და ტიპის უცხო ტექსტზე (შეფასებისა და გამოცდების ეროვნული ცენტრი 2004)⁸. ამიტომ საჭიროა, მასწავლებელი დაეხმაროს მოსწავლეებს ნასწავლი საკითხის სხვა საკითხთან დაკავშირებაში და ასე მიაჩვიოს სინთეზურ აზროვნებას, ეს კი ყოველდღიური საგაკვეთილო პროცესების მსვლელობისას არცთუ ძნელია.

⁷ Isoke Nia, Units of Study in the Writing Workshop. *Primary Voices K-6*, Vol. 8 No. 1, August 1999

⁸ როგორ ვასწავლოთ მოსწავლეებს აზროვნება, სიმონ ჯანაშიას საერთო რედაქციით, საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო, თბ., 2004, გვ. 16-17.

8. მოსწავლეთა ნაწერები ასახავს იმ თემის/სოციუმის ცხოვრებას, რომელშიც ისინი ცხოვრობენ. ენა ყველაზე დიდი კულტურული კაპიტალია.

მკვლევარი დარლინგ ფუ ასაბუთებს, რომ წიგნიერი აქტივობები, რომლებიც მოიცავს ავთენტურ თემებზე საუბარს და მიზნობრივ წერით დავალებებს, კულტურული ინტეგრაციის გასაღებია. მემუარის წერა და საცხოვრებელი გარემოს აღწერა კულტურული იდენტობის ძიებისა და გაცნობიერების ერთ-ერთი საუკეთესო გზაა. ჩვენს მოსწავლეებს კი ამგვარ თემებზე წერა კულტურული იდენტობის გაცნობიერებაში ძალიან ეხმარება.

9. წერითი ნამუშევრების შეფასება სასარგებლოა მოსწავლეებისთვისაც და მასწავლებლისთვისაც მომდევნო აქტივობების დასაგეგმავად. მასწავლებლისა და მოსწავლეების კომენტარებს უზარმაზარი როლი აკისრია წერის სწავლის პროცესში.

საინტერესოა, რა სახით ეძლევათ მოსწავლეებს ერთმანეთის ნაწერზე უკუკავშირის (რა ისწავლე/რა ვერ ისწავლე?) შესაძლებლობა. სასურველია, მოსწავლეებს ვასწავლოთ ფორმატული შეფასება - გამოხატონ კომპეტენცია და მოახდინონ უკუკავშირი წინსვლისთვის, გაიზრონ, როგორ შეიძლება შედეგების გაუმჯობესება. მთავარია, მთავაგონოთ მათ, რომ ვაფასებთ სწავლისთვის და არა ვასწავლით შეფასებისთვის.

10. ენობრივი უნარები და ნორმები (გრამატიკა, პუნქტუაცია, მართლწერა) ყველაზე უკეთ მაშინაა ათვისებული-გამოყენებული, როცა ისინი მიზნობრივად არის ჩასმული ავთენტურ წერით სიტუაციებში. წერის სახელოსნო საუკეთესო გზაა ნორმების სწავლებისთვის.

მოსწავლეებს ნამუშევრების რედაქტირების საშუალება შეიძლება მიეცეთ ჯგუფებში მუშაობისას, როდესაც ისინი ერთმანეთს გაუზიარებენ საკუთარ ბარათებს და შეეცდებიან არსებული ღირსებებისა და ნაკლოვანებების (ორთოგრაფიულის, მორფოლოგიურის, პუნქტუაციურისა თუ სტილურის) აღმოჩენას. მასწავლებელი დააკვირდება თითოეული მათგანის მუშაობას და სისუსტეების დაძლევაში დაეხმარება.

11. საინფორმაციო ტექნოლოგიები და ახალი მედიასაშუალებები კარგ შესაძლებლობებს სთავაზობს მოსწავლეებს საკუთარი ნაწერის შექმნისა და წარდგენის თვალსაზრისით, კომპიუტერებისა და ინტერნეტის გამოყენება, საინფორმაციო ტექნოლოგიების გამოყენებაზე ორიენტირებული სასწავლო პროექტები ყველა ასაკში ახდენს გავლენას მოსწავლეთა ნამუშევრებზე.

დღესდღეობით წერის სწავლების პროცესში საინფორმაციო ინტეგრირება მართლაც რომ უმნიშვნელოვანესია, რადგან მოსწავლეებს აქვთ ინფორმაციის მოპოვებისა და გადამუშავების შედეგად საკუთარი წერილობითი ნაშრომების ფართო აუდიტორიისთვის წარდგენის შესაძლებლობა, ვქმნით ბლოგებს, ჯგუფურ საიტებს, სადაც ვაქვეყნებთ ჩვენს ნამუშევრებს და იქვე ვეცნობით მკითხველის შეფასებით დამოკიდებულებას მათ მიმართ. დღესდღეობით ხომ ტექნოლოგიური საშუალებები საკუთარი ნაწერებით უფრო ხშირად ამოგვაცნობინებს ხოლმე ერთმანეთის სწავლა-სწავლებისა თუ წერის საიდუმლოს.